09/03/2019

Το 1956 ο Αρχιεπ Μακάριος εκτοπίζεται στις Σεϋχέλλες

/ Ορθόδοξες Προβολές

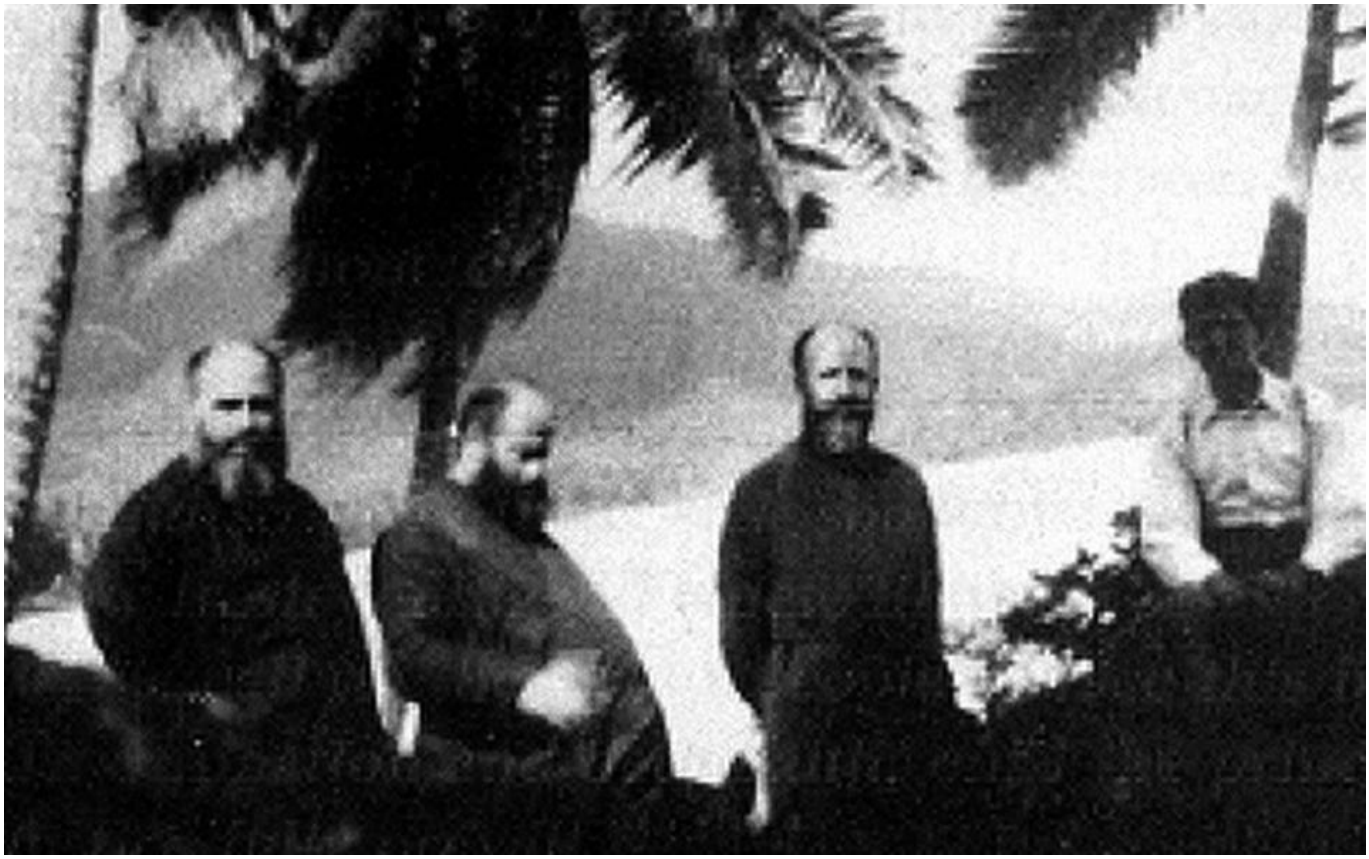

Το μεσημέρι της Παρασκευής 9 Μαρτίου 1956, πολύς κόσμος ήταν συγκεντρωμένος στο προαύλιο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου και του καθεδρικού ναού του Αγίου Ιωάννη Λευκωσίας. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄ (1913-1977) επρόκειτο να ταξιδεύσει εκείνη τη μέρα στην Αθήνα, για διαβουλεύσεις με την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, που είχε εξασφαλίσει στις πρόσφατες εκλογές της 19ης Φεβρουαρίου τη λαϊκή επιδοκιμασία και ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Λίγες ημέρες πριν, στις 29 Φεβρουαρίου, οι συνομιλίες του Μακαρίου με τον κυβερνήτη, στρατάρχη Τζον Χάρντινγκ (1896-1989) είχαν καταλήξει σε αδιέξοδο. Η παρουσία στο τελευταίο στάδιο των συνομιλιών του υπουργού Αποικιών Αλαν Λένοξ Μπόιντ όχι μόνο δεν βοήθησε, αλλά, αντίθετα, έδωσε θεαματικές διαστάσεις στην αποτυχία των διαπραγματεύσεων. Την ίδια ημέρα (29 Φεβρουαρίου) είχε ανακοινωθεί η θανατική καταδίκη δύο άλλων νεαρών Κυπρίων αγωνιστών, του Ανδρέα Ζάκου και του Χαρίλαου Μιχαήλ: ο Χάρντινγκ επέμενε να αντιμετωπίζει άτεγκτα τους «τρομοκράτες» της ΕΟΚΑ, της οργάνωσης των

Ελλήνων Κυπρίων που είχε ξεκινήσει την 1η Απριλίου 1955 ένοπλο αγώνα για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Οπως φαίνεται από ημερολογιακή καταγραφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου (από τα ελάχιστα χειρόγραφά του που έχουν διασωθεί και δημοσιευθεί), είχε ενημερωθεί την προηγούμενη μέρα, 8 Μαρτίου, από τον γέροντά του, ηγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο, για το ενδεχόμενο σύλληψής του στη διαδρομή από την Αρχιεπισκοπή στο Αεροδρόμιο Λευκωσίας. Σενάρια για πιθανή εξορία του, εξάλλου, είχαν γραφεί τόσο στον βρετανικό όσο και τον ελληνικό Τύπο, από τον Οκτώβριο του 1955. Αλλωστε, η σκιά της αποικιακής καταστολής απλωνόταν βαριά πάνω από την Εκκλησία του Αποστόλου Βαρνάβα: ο προκάτοχος του Μακαρίου στην Αρχιεπισκοπή, Μακάριος Β΄, ήταν εξόριστος των Βρετανών από την οκτωβριανή εξέγερση του 1931 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1946. Ο επίσκοπος Νικόδημος Μυλωνάς, προκάτοχος του Μακαρίου Γ΄ στη Μητρόπολη Κιτίου, είχε αποβιώσει εξόριστος στα Ιεροσόλυμα, το 1937, ενώ ο αρχιεπισκοπικός θρόνος παρέμεινε κενός από το 1933 ώς το 1947, εξαιτίας των «εκκλησιαστικών νόμων» της παλμερικής δικτατορικής διακυβέρνησης.

Ψευδαίσθηση

Η εξορία του Μακαρίου αποφασίστηκε ύστερα από επίμονα αιτήματα του Χάρντινγκ προς τη συντηρητική κυβέρνηση του Αντονι Ηντεν. Δεν αποκλείεται η απόφαση να επηρεάστηκε από την αιφνιδιαστική απόλυση (1η Μαρτίου 1956) από την αρχηγία της «Αραβικής Λεγεώνας» και απέλαση από την Ιορδανία του «Γκλαμπ πασά», από τον βασιλιά Χουσεΐν. Ηταν μια ευκαιρία, με την εκτόπιση του Μακαρίου να δοθεί απάντηση στη μειωτική για το αυτοκρατορικό γόητρο απομάκρυνση του στρατηγού Γκλαμπ, που φαινόταν να ολοκληρώνει τον αντιβρετανικό κύκλο στη Μέση Ανατολή, που είχαν ανοίξει οι ενέργειες του Νάσερ στην Αίγυπτο. Στην απόφαση του βρετανικού υπουργικού συμβουλίου της 6ης Μαρτίου για εξορία του Μακαρίου βάρυναν οι ισχυρισμοί του Χάρντινγκ ότι οι αποικιακές αρχές στην Κύπρο είχαν «σημαντικές ενδείξεις» ότι ο Αρχιεπίσκοπος «είχε ηγετική θέση στην καθοδήγηση και υποκίνηση του τρομοκρατικού κινήματος». («Ενδείξεις» που δεν ήταν αρκετές για να οδηγήσουν τον Μακάριο στο δικαστήριο...) Ο Χάρντινγκ ανέμενε ότι η εξορία του Μακαρίου και η απομόνωσή του θα διευκόλυνε την εξεύρεση στην Κύπρο «μετριοπαθών» συνομιλητών. Ελπίδα που αποδείχθηκε ψευδαίσθηση και μωρία.

Το κατηγορητήριο για τους τέσσερις εξορίστους

Γύρω στις 2 το μεσημέρι της 9ης Μαρτίου, το αυτοκίνητο του Αρχιεπισκόπου, με οδηγό τον αδελφό του, Γιακουμή, έφτασε στο αεροδρόμιο Λευκωσίας. Εκεί, ένας Βρετανός αξιωματικός οδήγησε τον Μακάριο σε ένα άδειο αεροπλάνο της ΡΑΦ, τύπου Χέιστιγκς, περικυκλωμένο από ένοπλους στρατιώτες. Αφού επιβιβάστηκαν, του διάβασε το διάταγμα απελάσεως, υπογεγραμμένο από τον Χάρντινγκ στις 7 Μαρτίου 1956, με το οποίο διατασσόταν «να εγκαταλείψη την Αποικίαν (…) και να παραμείνη εφ’ εξής εκτός της Αποικίας (…) υπό την φρούρησιν της κυβερνήσεως της Αυτής Μεγαλειότητος». Στο διάστημα που παρέμειναν μόνοι τους στο αεροπλάνο, ο Αγγλος αξιωματικός εκμυστηρεύθηκε στον Μακάριο ότι είχε υπηρετήσει κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα, την οποία αγαπούσε και όπου είχε αρκετούς φίλους. Ηταν μια αφορμή να θυμηθεί ο Αρχιεπίσκοπος τη διαμονή του στην Αθήνα, την εποχή του ελληνοϊταλικού πολέμου και της γερμανικής κατοχής, αλλά και τις ελληνικές θυσίες στον πόλεμο. Εγραψε στο ημερολόγιό του: «Εβοήθησα με κίνδυνον της ζωής μου εις την φυγάδευσιν ή απόκρυψιν Αγγλων στρατιωτών, οίτινες δεν κατώρθωσαν να φύγουν με τα αποχωρήσαντα εκ της Ελλάδος προς την Μ. Ανατολήν αγγλικά στρατεύματα. Και όμως σήμερον στέλλομαι υπό των Αγγλων εις την εξορίαν. Απελαύνομαι εκ του τόπου εις τον οποίον εγεννήθην και όπου έχω τίτλους τους τάφους των προγόνων μου. Διά ποίον λόγον; Διότι εξεδήλωσα την ζωηράν αγάπην μου προς την ελευθερίαν, διά την οποίαν προ ολίγων μόλις ετών οι Αγγλοι εκάλεσαν και τους Κυπρίους να πολεμήσουν».

Λίγο αργότερα μεταφέρθηκαν στο αεροπλάνο, κατά σειρά, ο ιερέας του ναού της Φανερωμένης Λευκωσίας Σταύρος Παπαγαθαγγέλου (1911-2001), ο μητροπολίτης Κυρηνείας Κυπριανός (1908-1985) και ο γραμματέας της ίδιας Μητρόπολης, Πολύκαρπος Ιωαννίδης (1903-1976). Στις 4.15 το απόγευμα το αεροπλάνο ήταν έτοιμο για αναχώρηση. Στους επιβάτες του προστέθηκαν τρεις αστυνομικοί με πολιτικά, φρουρά των εξορίστων. Η τελική κατεύθυνση ήταν άγνωστη. Οπως κραύγαζαν τα οργισμένα πρωτοσέλιδα των αθηναϊκών εφημερίδων της επόμενης ημέρας, ήταν μια γκανγκστερική απαγωγή.

Ο Χάρντινγκ και το υπουργείο Αποικιών αιτιολόγησαν την εξορία καταλογίζοντας αόριστα στον Κύπριο πρωθιεράρχη ότι ήταν αναμεμειγμένος στην προετοιμασία του αγώνα της ΕΟΚΑ από το 1951, βρισκόταν σε προσωπική επαφή με τους ηγέτες της οργάνωσης, τους βοηθούσε οικονομικά και δεν είχε καταδικάσει τη βία. Οπως τόνιζε η βρετανική ανακοίνωση, «ο κυβερνήτης κατέληξε κατόπιν μακράς σκέψεως εις το συμπέρασμα ότι ο Αρχιεπίσκοπος αποτελεί τώρα προσωπικώς σημαντικόν εμπόδιον διά μίαν επιστροφήν εις ειρηνικάς συνθήκας και ότι συνεπώς,

η επιρροή του πρέπει να εξαλειφθή εκ της νήσου προς το συμφέρον της προωθήσεως της ειρήνης, της τάξεως και της καλής διακυβερνήσεως». Για τον Μητροπολίτη Κυρηνείας υποστηριζόταν ότι «ακόμη και μετά την κήρυξιν της καταστάσεως επειγούσης ανάγκης εξηκολούθησεν επιμόνως να παροτρύνη τους Κυπρίους εις την διενέργειαν βιαιοπραγιών», ενώ για τον ιερέα της Φανερωμένης τονιζόταν: «Η γνωστή υπό το όνομα ΟΧΕΝ [Ορθόδοξος Χριστιανική Οργάνωσις Νέων] ήσκησε την πλέον ολεθρίαν επιρροήν επί της κυπριακής νεολαίας και εχρησιμοποίησε την οργάνωσιν αυτήν διά την προετοιμασίαν των μελών της ΕΟΚΑ». Τέλος, για τον Π. Ιωαννίδη (με πολύμηνες φυλακίσεις και εκτοπισμό την περίοδο 1931-1955, για τη δημοσιογραφική και εθνική του δράση) αναφερόταν ότι «υπεστήριξε δημοσία την στάσιν και την χρησιμοποίησιν βίας μέχρις ακρότητος». Αξίζει να προστεθεί ότι αμέσως μετά τις συλλήψεις, στρατιωτικές δυνάμεις κατέλαβαν το κτίριο της Αρχιεπισκοπής και αφού εκδίωξαν τους κληρικούς και τους υπαλλήλους, πραγματοποίησαν εκτεταμένες έρευνες για ανακάλυψη στοιχείων για την ανάμειξη του Μακαρίου στην ΕΟΚΑ. Στη διάρκεια των ερευνών κατασχέθηκαν εκατοντάδες πολύτιμα έγγραφα από το Αρχείο της Αρχιεπισκοπής, που χρονολογούνταν από την αρχή της Αγγλοκρατίας (1878), τα οποία μέχρι σήμερα δεν έχουν επιστραφεί.

Το στρατιωτικό αεροπλάνο μετέφερε τους τέσσερις εξορίστους στη Μομπάσα της Κένυας. Εκεί, επιβιβάστηκαν σε φρεγάτα του βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού, που τους οδήγησε στο Μαχέ, στις Σεϋχέλλες. Ο τόπος κράτησής τους ήταν η εξοχική έπαυλη «Σαν Σουσί», σε υψόμετρο 330 μέτρων, μέσα σε τροπική βλάστηση. Οπως αναφέρει ο Βρετανός ιστορικός Ρόμπερτ Χόλαντ, αρχική πρόθεση του κυβερνήτη των Σεϋχελλών Γουίλιαμ Αντις (1901-1978) ήταν να στεγαστούν οι Κύπριοι εξόριστοι στην έπαυλη «Βαστίλλη», γεγονός που πανικόβαλε τον υπουργό Αποικιών, που του υπέδειξε έντρομος «ότι είναι απολύτως προς το συμφέρον μας να μην παρουσιασθεί στο Κοινοβούλιο και στον Τύπο ένα τόσο άγαρμπο αστείο». Η εικόνα της Αυτοκρατορίας, ηγέτιδος του «ελευθέρου κόσμου», έπρεπε να διατηρείται, πρωτίστως, ατσαλάκωτη…

Ο εορτασμός της 25ης Μαρτίου στο «Σαν Σουσί»

Στο σύντομο αυτό άρθρο δεν είναι δυνατόν να αναφερθούμε στις αντιδράσεις, εντός και εκτός Κύπρου, από τη σύλληψη και την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, και τις επιπτώσεις στο Κυπριακό. Για τις αντιδράσεις των εξορίστων, τη μαχητικότητα, τα αιτήματα και την καθημερινότητά τους, χρήσιμη είναι η πρόσφατη έκδοση (Λευκωσία 2014) από τη Βαρβάρα Παπασταύρου – Κορωνιωτάκη των ανέκδοτων επιστολών του πατέρα της, Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, προς την οικογένειά του από τις Σεϋχέλλες. Εκεί δημοσιεύεται και ένα ανυπόγραφο

σημείωμα, που ανήκει στον Πολύκαρπο Ιωαννίδη, για το πώς γιόρτασαν οι τέσσερις εξόριστοι την 25η Μαρτίου 1956: «Σήμερον ηξιώθημεν να παρακολουθήσωμεν θείαν λειτουργίαν. Ητο όσον ποτέ συγκινητική. Συνεκλόνισε την ύπαρξίν μας. Ναός μία γωνία του καταλύματός μας. Αγία Τράπεζα εν κοινόν έπιπλον. Αντιμήνσιον και δισκοπότηρον τα υπό του ενταύθα αγγλικανού πρωθιερέως. Λειτουργός-διάκονος, ιερεύς και αρχιερεύς συγχρόνως η Α.Μ. ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ψάλται ο Αγιος Κυρηνείας και ο Παπασταύρος. Και εκκλησίασμα ολόκληρος ο λαός. Δηλαδή εγώ. Τέσσερεις εν όλω ψυχαί. Ελατρεύσαμεν τον Κύριον όπως περίπου οι Χριστιανοί των κατακομβών. (…) Είναι, όμως, η σημερινή Κυριακή επέτειος της εθνικής μας εορτής. Και δεν είναι δυνατόν να την λησμονήσωμεν. Εν κατανύξει ετελέσαμεν εν συνεχεία της λειτουργίας δοξολογίαν. Ο Μακαριώτατος ανέγνωσε την νενομισμένην ευχήν υπέρ της Ενώσεως, ο δ’ άγιος Κυρηνείας έδωκε το σύνθημα ζητωκραυγών υπέρ της αθανάτου Ελλάδος, του Βασιλέως ημών Παύλου, της Ενώσεως. Δάκρυα συγκινήσεως εγέμισαν τους οφθαλμούς μας». Το αγωνιστικό φρόνημα της ομάδας θα διατηρούνταν υψηλό μέχρι τον Απρίλιο του 1957, όταν επετράπη στους εξορίστους να εγκατασταθούν οπουδήποτε εκτός από την Κύπρο. Αντιθέτως, το αδελφικό κλίμα μεταξύ τους αντικαταστάθηκε, σταδιακά, από διαφωνίες και καχυποψία. Από μιαν άποψη, ίσως αυτό αποτελούσε και το μόνο ουσιαστικό κέρδος για τους Βρετανούς από την εξορία των τεσσάρων Κυπρίων στις μαγευτικές Σεϋχέλλες το 1956-1957…

ΦΩΤΟ: Σεϋχέλλες. Από αριστερά, ο Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου, ο μητροπολίτης Κυρηνείας Κυπριανός, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο Πολύκαρπος Ιωαννίδης.

Του Πέτρου Παπαπολυβίου – Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

*** Ο κ. Πέτρος Παπαπολυβίου είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου.**